

DEMOKRACIJA

Leto XVI. - Štev. 16

Trst - Gorica, 1. septembra 1962

Izhaja 1. in 15. v mesecu

SOVJETSKI NJET V ŽENEVI

Ponoven poskus Zahodnjakov, da bi prišlo do podpisa razorožitvene pogodbe - Dva načrta: prvi prepoveduje atomske poskuse v ozračju in pod vodo, medtem ko dovoljuje podzemeljske; drugi pa prepoveduje vse poskuse pod nadzorstvom kontrolnih postaj

Na razorožitveni konferenci v Ženevi so Zahodnjaki postavili Sovjetsko zvezo na izbiro med dvema predlogoma za prepoved atomskih poskusov. Prvi načrt predvideva prepoved, podobno kot so to predlagali že italijanski reprezentanti na ženevski konferenci, atomskih razstrelitev v ozračju in pod vodo, medtem ko se ne dotika podzemeljskih poskusov, ki naj bi se vršili brez kontrole. Drugi načrt pa prepoveduje na splošno vse atomske poskuse.

Oba načrta, ki nista med seboj povezana, so krog, ki z vso pozornostjo zasleduje potek konference pozdravili z navdušenjem. Vendar pa ostaja le malo upanja, da bi Kremelj pristal na enega ali drugega, kajti sovjetski delegat v Ženevi je praktično že zavrnil novo zahodno predlogo. Pri tem je poudaril, da bo Moskva pristala samo na pogodbo, ki ne bo predpisovala kontrolnih postaj. To se pravi podpis pogodbe, brez najmanjših garancij.

Anglo-ameriški načrt, ki prepoveduje vsakršne atomske poskuse v nekaterih točkah približno memorandumu, ki so ga pred časom predstavile »nevtralne države«. Kljub temu pa načrt predvideva, in v tem je razlika - kontrolne preiskave v slučajih, ko gre za sumnje, da se je ta ali ona država prekršila proti načelom pogodbe. Vseeno pa lahko zatrjujemo, da predstavlja načrt prav v nadzorovanju velike koncesije v korist Sovjetov.

V boljše spoznavanje novega načrta si bomo ogledali najvažnejše točke načrta, ki predpisuje globalno prepoved vseh atomskih poskusov.

PRVI RAZOROŽITVENI NAČRT

1) Podpisniki pogodbe se morajo obvezati, da bodo spoštovali prepoved katerekoli oblike atomskih poskusov na lastnih ozemljih. Poleg tega pa se morajo podpisniki truditi, da se tudi v drugih pokrajinah ne bodo vršile atomske razstrelitve.

2) Posebna mednarodna znanstvena komisija bo garantirala za izpolnjevanje pogodbe. Komisija bo morala nabrati vse možne podatke o sumljivih razstrelitvah. Sestavljena bo iz 15 članov, od katerih bodo imeli vsi volilno pravico. Združene države, Sovjetska zveza in Anglija bodo imeli stalnega zastopnika pri komisiji. Ostali člani pa bodo imenovani za dobo treh let.

3) Komisija bo iz svoje srede izvolila posebnega komisarja, ki bo imel izvršilno oblast.

4) Za nadzorovanje se bo komisija poslužila vseh že obstoječih kontrolnih postaj in bo v doglednem času zgradila še nove.

5) Komisar z izvršilno oblastjo bo moral predočiti v roku 72 ur komisiji vsakršne sumljive pojave.

6) Če ne bo moč z gotovostjo raziskati fenomen, se bo komisija opravila na kraj, kjer naj bi se sumljiv pojav izvršil za natančnejše preučevanje na prostoru samem. Če bo sumljiv pojav nastal na ozemlju Združenih držav ali Velike Britanije, bo zahtevo po kontroli izrazila Sovjetska zveza, v nasprotnem primeru pa bo naloga za zahtevo pripadala vladama omenjenih zahodnih veleil.

V anglo-ameriškem načrtu zaenkrat še ni določeno število kontrolnih postaj in preučevanje na prostoru samem, vendar pa so opazovalci mnenja, da bo to število precej manjše od onega, ki so ga Zahodnjaki zahtevali v preteklosti.

DRUGI RAZOROŽITVENI NAČRT

Drugi načrt, ki predvideva delen podpis razorožitvene pogodbe je zelo enostaven. Ta predlog obsega šest točk, ki predvidevajo:

1) Prepoved vseh atomskih poskusov v ozračju, v vesolstvu, pod vodo, kakor tudi na onih področjih, kjer bi radioaktivnost lahko povzročila škodo ljudem in živalstvu in rastlinstvu.

2) Atomske razstrelitve v miroljubne namene bodo dovoljene samo po predhodnem soglasnem dovoljenju vseh članic-podpisnic.

3) Vsaka država, ki podpiše konvencijo ima pravico zahtevati odgovor tri atomske veleil v slučaju neizpolnjevanja pogodbenih povelj.

4) Podpisniki bodo lahko zahtevali, da se v pogodbo navedejo novi člani, če jih večina sprejme.

5) Katerakoli država bo lahko v kakršnekoli trenutku lahko vstopila in podpisala pogodbo.

6) Tekst pogodbe bo preveden v angleščino in ruščino in ga bo hranila država, ki pogodbe ne bo podpisala.

Na tem mestu naj poudarimo, da Ame-

ričani in Angleži ne predvidevajo nikakršnega nadzorstva.

SOVJETSKI NJET

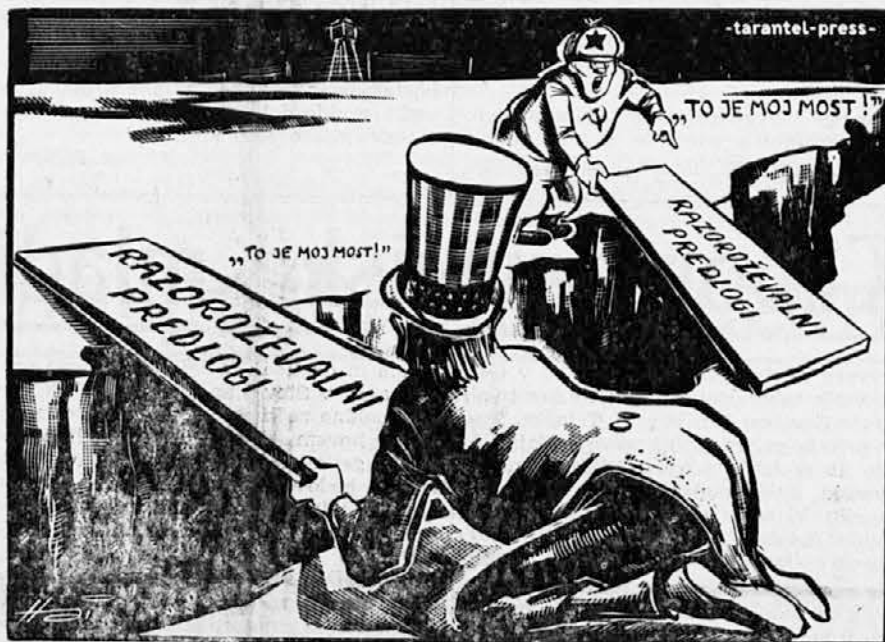
Ko je ameriški delegat Arthur Dean razložil oba načrta je dejal, da je glavni namen predlogov zaustavitev atomske oborožitvene tekme. Washingtonski reprezentant je poleg tega dejal, da v primeru, da Sovjetska zveza ne bi sprejela vsaj kot osnutek za nadaljno debato enega od prikazanih načrtov, potem bo padla nanjo odgovornost pred svetovno javnostjo. Dean je zaključil svoj govor z besedami: »Za delna prepoved atomskih poskusov bi bila zelo važna, ker bi predstavljala pomemben korak naprej. Na ta način bi zmanjšali nevarnost, ki jo predstavljajo radioaktivni ostanki sedanjih atomskih poskusov.«

Na žalost pa je Sovjetska zveza še enkrat negativno odgovorila. Namestnik zunanjega ministra Kuznecov je najprej zavrnil načrt za globalno prepoved atomskih poskusov, rekoč, da Sovjetska zveza lahko pristane samo na kompromis, ki se bo baziral na memorandumu, ki so ga predložile »nevtralne države«. Nevezane države so predlagale zelo elastično formulo nadzorovanja. Inšpekcije se bodo lahko vršile na kraju sumljivega pojava samo v slučaju, da država pristane na prihod mednarodne komisije. Na ta način bi bilo Sovjetom zelo lahko upreti se vsakršni inšpekciji v mejah svoje države. Kuznecov je nadalje rekel, da zavrača tudi drugi anglo-ameriški načrt, ki le delno prepoveduje atomske poskuse. »Tovrstna pogodba se opira na princip nadaljevanja podzemskih poskusov. Praktično bi torej prišlo do legaliziranja teh razstrelitev. Sovjetska zveza zaradi tega vztraja na prepovedi vseh atomskih poskusov.«

Neki visoki ameriški funkcionar je iz-

javil, da je treba pričakovati, da bodo Rdeči Kitajci izdelali v roku enega leta svojo prvo atomsko bombo. Prav zaradi tega, je nadaljeval glasnik, sta Kennedy in Macmillan poslala spomenico v Moskvo, v kateri predlagata kremeljskim voditeljem, naj sprejmejo načrt za delno prepoved atomskih poskusov.

Ameriški predsednik pa je izjavil časnika, da je dandanes moč nadzorovati brez posredne kontrole vse atomske poskuse, ki se vršijo v ozračju, v vesolju in pod vodo. Tega zaenkrat še ni mogoče izvršiti pri poskusih v podzemlju. Združene države si pa zaenkrat zadovoljujejo tudi z delno prepovedjo. S tem bi elo-

HRUSCEV: KDOR NE GRE ČEZ MOJ MOST, NAJ MI NE KAZE LASTNE BRVI!

MARINER II LETI PROTI VENERI

Raketa ZDA tehta 200 kilogramov - Potovanje do zagonetne Venere bo trajalo tri mesece in pol - Mariner II nam bo povedal, ali obstoja na tem planetu življenje

V prvih jutranjih urah preteklega ponedeljka so na razstrelišču v Cape Canaveralu izstrelili drugo vesoljsko raketo, ki so jo usmerili proti Veneri. Raketa bo po predvidenih letih 16.000 kilometrov od planeta. V tej razdalji, ki je zelo majhna v kozmičnem merilu bo mogoče napraviti, ki so vedele v raketi registrirati številne podatke, ki jih bo nato raketa podala zemeljskim oporiščem. Na ta način bomo izvedeli za številne podrobnosti o nebesnih telesih, ki so nam najbližja. Kot znano imajo strokovnjaki na razpo-

lago o Veneri le malo podatkov, kajti zemeljski teleskopi ne morejo podreti skozi težke oblake, ki vedno obdajajo ta planet.

Vesoljska raketa, ki so ji nadali naziv »Mariner II« tehta nad 200 kilogramov. To je pravcati laboratorij v malem. Raketa je pokrita s pozlačenimi in posrebranimi ploščicami. »Mariner II« so najprej poslali na krajšo krožno pot okoli zemlje z raketo »Atlas-Agenax«, ki tehta približno 130 ton.

Poskus se je popolnoma posrečil, čeprav je izgledalo po prvih podatkih, ki so

jih dali elektronski možgani, da je »Mariner II« zgrešil smer. Govorilo se je, da predstavlja napaka približno 960 tisoč kilometrov. To napako pa se ne bi dalo popraviti niti s posebnimi vžigalnimi raketi, ki so nameščene na »Mariner II«. Kasneje pa so strokovnjaki izračunali, da znaša napaka, na katero so bili pripravljeni komaj 400 tisoč kilometrov, kar pomeni, da bo moč popraviti smer in »Mariner II« bo srečno nadaljeval svojo pot.

Smer bodo popravili s pomočjo radijskih impulzov z zemlje prav v teh dneh. V tem trenutku bo kontrolna postaja Goldstone v Californiji z vso natančnostjo preračunala s pomočjo elektronskih možgan razdaljo, v kateri se bo raketa tedaj nahajala. Nato pa bodo sprožili posebne telekomande, ki bodo vžigali posebne smorne rakete na »Marinerju II«. Na ta način, kot smo že dejali, bo vesoljska raketa nadaljevala pot, tako da se bo lahko približala Veneri v razdalji 16.000 kilometrov.

»Mariner II« se bo srečal z Venero petnajstega decembra. Pot bo trajala toliko časa, kajti raketa ne bo potovala proti Veneri v ravni črti, kar bi zahtevalo preveliko pogonsko silo, pač pa bo polagoma v elipsni krivulji padala na planet. Na ta način bo vesoljska raketa prepotovala 290 milijonov kilometrov, namesto 40 milijonov.

Poskus se bo srečno zaključil, če se bo raketa dovolj približala Veneri. Zaenkrat kažejo vsi podatki, da bo poskus srečno zaključil svoje poslanstvo. Instrumenti, ki so nastavljeni na vesoljski raketi bodo lahko posredovali podatke o Veneri in njenem površju, o temperaturi, ki vlada na tem planetu, o kozmičnih žarkih in o magnetnem polju, ki prav gotovo obstoja tudi na Veneri. »Mariner II« pa nam bo lahko tudi razvozljalo uganko, ali obstoja na Veneri življenje. Kasneje se bo vesoljska raketa ponovno oddaljila od planeta in se bo uvrstila za vedno v krožno potovanje okoli sonca. »Mariner II« bo torej postal nov majhen planet sončnega sistema.

Kljub napaki v smeri, pravijo ameriški strokovnjaki, da je to največji ameriški poskus v raziskovanju vesolja. Najmanjša razdalja, s katero so se Američani približali planetu je opravil »Pioneer V«, ki je leta 1960 šel mimo Venere v razdalji 12 milijonov kilometrov.

Neki poročevalec vesoljske ustanove NASA je dejal: »Prepričani smo, da se bo poskus srečno zaključil, kajti vsi podatki, ki smo jih do sedaj prejeli nam potrjujejo upanje.«

SLOVENSKA LISTA

Po vesteh od sigurnih virov bomo v nedeljo, 11. novembra t.l. v Trstu volili nov občinski svet. Volitve sicer še niso uradno razpisane, vendar je malo verjetno, da bi jih prestavili na kasnejši datum.

Poleg pokrajinskih svetov so občinski sveti in odbori edini upravni organi v katerih si slovenska narodna manjšina v Italiji lahko zagotovi svoje lastno in neposredno zastopstvo. Pri političnih volitvah (za poslansko zbornico in senat) nam je zaradi naše malostevilnosti in razbitosti na razna volilna okrožja kaj takega onemogočeno. Odtod še posebna važnost, da izpričamo svojo prisotnost posebno v občinskem svetu bodočega glavnega mesta snujoče se avtonomne dežele Furlanija-Juliska Benečija.

Sedaj sedita v tržaškem občinskem svetu dva predstavnika dejansko slovenskih strank: dr. Teofil Simčič, izvoljen na Slovenski listi, in dr. Jože Dekleva, izvoljen na listi Neodvisne socialistične zveze. Slednja je bila sicer uradno slovensko-italijanska stranka, toda z ozirom na svoje skoro izključno slovenske člane in volivce ter kot prougoslovenska politična tvorba, je vkljub temu veljala za slovensko. Poleg teh dveh slovenskih občinskih moč z nesporno slovensko legitimacijo, je v sedanjem tržaškem občinskem svetu sicer še nekaj Slovencev, ki so pa bili izvoljeni kot kandidati italijanskih list in jim zato ne moremo pripisovati tistega značaja slovenskega predstavnika, kakor prej omenjenima občinskima svetovavcema.

Po nedavni likvidaciji Neodvisne socialistične zveze, katere vodilni močje so v večini prestopili v Italijansko socialistično stranko, manjši del pa v Italijansko komunistično partijo, bo na prihodnjih občinskih volitvah v tržaški občini nastopila kot izrazito slovenska lista samo Slovenska lista, ki je doslej povezovala pristaje Slovenske demokratske zveze in Slovenske katoliške skupnosti. Na dlani je, da bi se v novem položaju morali zbrati pod tem nazivom vsi, katerim je do tega, da bi tržaški Slovenci tudi v bodoče ohranili v tržaškem občinskem svetu popolnoma svoje, od raznih večjih in vsedržavnih strank neodvisno zastopstvo. V to morajo biti usmerjeni vsi napori in vsem dobromernim ter poštenim je treba v tem okviru odpreti vrata za sodelovanje.

Napačno bi bilo, ko bi si predstavljali, da je po razpustu titovske politične organizacije tudi demokratično slovensko predstavništvo v tržaški občini izgubilo svoj pomen. Nasprotno, še pridobilo ga je in to v veliki meri. Govori se, da naj bi bodočo občinsko upravo tudi v Trstu sestavili na osnovi sedanje vladne koalicije, to je v smislu levega centra. Enostavna matematika, ki izhaja iz rezultatov dosedanjih volitev v Trstu nam pove, da bo tudi v tem primeru, kot že marsikdaj doslej, sodočujoč prav glas slovenskega demokratičnega občinskega svetovavca, ali še bolj svetovavce, če bi se seveda posrečilo zagotoviti si izvolitev več kot enega kandidata.

Toda to je že naloga volivcev, tržaških Slovencev in Slovencev, katere vabimo in pozivamo, naj se v vsem svojem zasebnem in javnem udeleževanju zavzamejo za to, da pride v tržaški občini do sestave zares široke in reprezentativne Slovenske liste, katere nam bo zagotovila reprezentativno število glasov in z njimi tudi reprezentativno slovensko zastopstvo v novem občinskem svetu.

Komunistični festival v Helsinkih

Komunistični festival v Helsinkih se je zaključil. Italijanski udeleženci festivala so se vrnili v domovino preko Sovjetske zveze. V tem času so si ogledali nekatera ruska mesta, dva dni pa so se ustavili v Kijevu. Lahko rečemo, da so bili italijanski komunisti nad obiskom razočarani. Kijev se jim je predstavil v popolnoma drugačni luči, kot ga opisuje komunistična propaganda. Neki udeleženec potovanja je zatrnil, da ga je najbolj razočaralo dejstvo, da so ruski študentje moledovali turiste za zamenjavo ponošenih oblačil. V zameno pa so bili pripravljeni dati fotografske in filmske aparate.

VESTI z GORIŠKEGA

V noči 31. avgusta 1947 so ugrabili Slavka Uršiča

Letos je že petnajst let odkar so nasprotniki demokracije in našega gibanja v noči 31. avgusta 1947 ugrabili Slavka Uršiča, soustanovitelja Slovenske demokratske zveze v Gorici in pa glasila »Demokracije«.

Slovenska demokratska zveza je nastala iz nujne potrebe, da v času enostranskega diktatorskega komunističnega režima tolmači politično mišljenje slovenskega demokratskega ljudstva. To je bilo toliko bolj potrebno, ker so tu bile anglo-ameriške vojaške zasedbene sile in je komunistična oblast nastopala s trditvijo, da govori v imenu vsega slovenskega ljudstva ter uganjala vse mogoče in izvrševanju svojega partijskega programa za dosego absolutne oblasti, nadvlade in diktature. Pri tem se je seveda posluževala bobnenih narodnih gesel in žugala vsem nasprotnikom ter jih preganjala tako, da pravzaprav naš pošten slovenski svobodoljubni demokrat sploh ni mogel do besede.

Bilo je poleti 1945, ko sem se po dvajsetih letih zopet srečal s Slavkom Uršičem. Poleti 1925 sem ga namreč privrkal srečal na tečaju akademskega društva ADRIA iz Gorice pod Crnim vrhom. Na tem tečaju sem spoznal tudi dr. Petra Udoviča, takrat še dijak, ki je leta 1947 bil med ustanovitelji za tržaške SDZ.

S Slavkom Uršičem sva se leta 1945 začela meniti o položaju, o usodi našega ljudstva in o vsem, kar je bilo s tem povezano. Skupaj z dvema znanecema iz Gorice smo sklenili, da izdamo posebno brošuro, v kateri pojasnimo politično mišljenje slovenskega demokratskega ljudstva, nasproti komunističnemu diktatorskemu hotelju. Kar na lepem pa je eden od ostalih dveh odpadel, ker je meni nič tebi nič s posebno objavo v komunističnem ljubljanskem listu pozval slovensko ljudstvo, naj na volitvah odda glas edini volilni listi, ki jo je seveda pripravila komunistična partija. Ostali trije smo sklenili, da ga niti ne kličemo na odgovor in tudi, da brošuro ne izdamo, menili smo namreč, da je že vse izdal...

Nekoga dne leta 1946 sva se o našem položaju menila, dr. Anton Kacin in jaz. Tako je padla misel, da je vendar treba kako nastopiti, da se pravzaprav moramo organizirati. Sledilo so sestanki za sestanki in k razgovorom smo pritegnili še druge prijatelje, med temi tudi pok. Poljeta Kemperla. Zgodovina pove tudi ime našega druga.

Ker je mirovna konferenca trajala naprej, nismo hoteli nastopiti, da nam ne bi očitali, da smo motili pogajanja in, vplivali izid konference same. Ko pa je rezultat konference bil jeseni 1946 že znan s točnim besedilom členov mirovne pogodbe, smo že začeli širiti misel organizacije med prijatelji in znanci. Krog somišljenikov se je vedno bolj širil in tako smo, končno sklicali ustanovni občni zbor, ki se je vršil v Gorici meseca januarja 1947 leta. Zedinili smo se tudi za politično glasilo.

Vest je prišla v javnost in tako so zanj zvedeli tudi naši somišljeniki iz Tržaškega. Ceravno je mirovna pogodba zagotovila Tržačanom Svobodno Tržaško Ozemlje, so se nam kljub temu pridružili v zadevi lista in tako smo se dogovorili, da ga bomo izdajali skupaj, kar se je tudi zgodilo.

Slavko Uršič je bil globoko učen demokrat. Poznal je do dna dobro Masaryka in druge učitelje in voditelje narodov po duhu in pravih demokracijah ter vsa njihova dela. Njegova razprava, ki jo je »Demokracija« objavila pod naslovom:

»Misli o demokraciji« in ki jo je on podpisal s psevdonimom »Slavko Hribovec« kaže, kako vestno in vsestransko je naš dragi Slavko poznal vsa pravila prave in resnične demokracije. Ze sami naslovi posameznih poglavij te razprave so značilni za spoznanje bistvenosti demokracije: »Demokracija je samo ena«; »Duša in telo demokracije«; »Za diktaturo svobode«; »Demokracija ne sili, marveč prepričuje«; »Veliki močje o demokraciji«; »Vlada in opozicija« itd. itd. Njegovi poudarki: »Demokracija je istovetna s pojmom prave svobode, a svoboda je pogoj vsakega boljšega spoznanja in napredka«; »Ne razumemo, kako je mogoče imeti za demokracijo režim, ki se sam označuje za diktaturo enega razreda, ki temelji na sistemu ene stranke ter ne dovoljuje niti najskromnejšega pojasa opozicije v nobeni obliki«; »Ni mogoče, da bi se iz pšenice zrno na kraju krajov po čudnem razvoju rodila rž s še takimi »miširinskimi« posegi v naravo, kakor bi nas nekateri politični čudodelci radi prepričali, da so nekateri današnji totalitarni ustroji vladavin, ki se odevajo v plašč »nove demokracije«, razvojni sad prvotne demokratske misli«, in tako dalje, so prepričevali in navduševali.

Tako je Slavko Uršič učil in naše ljudstvo seznanjal s pojmi in pravili demokracije, hkrati pa žigosal z ostro besedo,

komuniste, ki so se drznili trditi, da vladajo demokracijo na podlagi »ljudske« odnosno »progresivne« demokracije...

Vse to vzvišeno, nesebično delo požrtvovalnega Slavka Uršiča, je bilo na poti takratnim oblastnikom. Vedeli so, da je naše ljudstvo demokracijo in svobodoljubno; da ono sledi temu nauku, ki je prišel na dan po tolikih letih trpljenja pod fašizmom in po strahotni vojni ter v sami komunistični revoluciji.

Zato so sklenili ugrabiti šest od naših članov. Bili smo opozorjeni.

Prvega so ugrabili in ubili Slavka Uršiča. Zvijalo se ga zvali na samoto pozno ponoči. Reče jim je padel v past... Tisti, ki so tako hoteli, se danes morda kesajo. Mi demokraciji pa ne poznamo maščevanja, ampak samo ljubezen. V duhu te ljubezni hodimo našo demokracijo pot. Tu v zamejstvu smo ostali sami za obrambo slovenskih pravic.

Njegovi zemeljski ostanki počivajo nekje na Tolminskem. Usmiljene roke so njegovo truplo pokopale in dale počitek zemeljskim ostankom mučeniškega učitelja in voditelja demokratskih Slovencev. Njegov trud in njegovo mučeništvo ne bosta zaman. Sejal je zdravo seme, ki bo vedno rodilo dober sad.

Slava njegovemu spominu!

August Sfiligoy

Bazoviškimi žrtvam v spomin

V sredo 6. septembra bo 32 let odkar so pod strelom fašističnih milicnikov radli v Bazovici BIDOVEC Ferdinand, MARUŠIČ Alojzij, MILOŠ Zvonimir in VALENČIČ Alojzij, ki jih je posebno fašistično sodišče za varstvo države s sodbo od 5. septembra 1930 št. 29 obsodilo na smrt.

Slovinci se hvaležno spominjamo štirih junakov mučenikov, ki so s svojo smrtjo izpričali zvestobo slovenskemu narodu in jeziku ter vsemu svetu odkrili zločinsko početje italijanskega fašizma, ki je Slovence in Hrvatice iz dežele Furlanije-Juljske krajine obsodil na nacionalno smrt.

Izpričali so, da smo narod, ki hoče ži-

veti in je zmožen vsake obrambe pred nasiljem, ki bi ga hotelo uničiti.

Naši štirje junaki so bili ustreljeni v Bazovici 6. septembra 1930 ob 5.43 zjutraj. Streljal je vod črnosrajčnikov, stražil pa je bataljon milicnikov, ki ga je sestavljalo 600 mož pod poveljstvom konzula Diamantija.

Obdolženi so bili terorističnih akcij z namenom, da se Julijska krajina priključi k Jugoslaviji in pa pokolja.

Obtožnica je zadel vsega skupaj 46 oseb, toda iz praktičnih razlogov jih je posebno sodišče razdelilo v dve skupini.

V prvo skupino, ki je bila na procesu v Trstu, so spadali: Bevk Slavko iz Cerknega, Kosmač Ciril iz Tolmina, Manfreda Andrej iz Kobarida, Korže omožena Frančiškin iz Gorice, Spanger Alojzij iz Proseka, Stoka Vladimir iz Proseka, Miloš Zvonimir iz Trsta, Bidovec Ferdinand iz Trsta, Marušič Franc iz Trsta, Valenčič Alojzij iz Trsta, Rupel Karol iz Trsta, Obad Janko iz Zgonika, Pertot Miroslav iz Barkovlj, Zahar Marjan iz Doline, Sirca Leopold iz Dutovlja in Cač Lovrenc iz Doline.

Sodišče je predsedoval zloglasni faš. general Cristini, relator je bil pa Presti.

Ač es iz »xapto xaxoxuxuxuxa ipaxz svetu zbudila usmrtitev Bidozca, Marušiča, Miloša in Valenčiča, se je fašistična vlada zblala posledic, saj je bil ves omikani svet proti njej in je svetovni tisk poročal o preganjanju Slovencev in Hrvatov, in zato odredila, da druga skupina ne pride takoj pred sodišče.

Prišla je pred sodišče v Rimu šele decembra 1931 in sodba je bila razglašena 5 dne tega meseca. Predsedoval je general Saporiti, relator je bil pa zopet Presti.

V tej skupini so bili: Lenardič Ivan iz Kojkega na Goriškem, Jelinčič Zorko iz Bovca, Sfiligoy August iz Dobrovec v Brdih, Frančiškin Hilarij iz Rihemberka, Černe Alojzij iz Dornberka, Rutar Anton iz Tolmina, Logar Srečko iz Idrije, Luznik Jernej iz Tolmina, Banko Gašpar iz Poreča, Ferluga Jožef, Mihalič Matej, Cač Vincenc, Mihalič Alojzij, Fonda Karol, Sosič Anton, Racman Ferdinand, Petaros Peter, Daris Anton, Abram Andrej, Gorjup Vincenc, Mihalič Albert, Grojapje Albert, Cač Angel, Gustinčič Marjan, Racan Franc, Pavlič Lovrenc, Skerl Angel, Petaros Viktor, Zobec Anton in Mihalič Matej, vsi iz Doline.

Gospa Jožefa Pavlin je obhajala devetdeseto leto življenja

V torek 28. avgusta so pri Pavlinovih v Drevoredu XX. sept. v Gorici imeli družinski praznik. Mama in nona, gospa Jožefa Pavlin, je slavila svoj devetdeseti rojstni dan, v krogu svojih otrok, vnukov in pravnukov. Kljub visoki starosti je gospa Jožefa popolnoma zdrava, čita časopise in se splošno zanima za družinska opravila, kakor je pač od nekdaj dobra gospodinja in skrbna mati uglede in cenjene družine. Gospa je bila zelo vesela lepega praznika, ki so ji ga sin g. Bogomil in vse gospe hčerke pa vnuhi in pravnuki ter neveste in zetje priredili. Prijatelji družine iz Pevme, Oslavja in Podgore so poskrbeli pa za lepo petje, kar je slavljeno še posebno ganilo. Gospe mami in noni Pavlinovi iskreni čestitamo k lepemu in častnemu jubileju in želimo ji lepo vrsto zdravih let.

Prvak italijanskih socialistov PIETRO NENNI se je ponesrečil med svojim bičjo skalo. Pri padcu se je socialistični prvak hujše poškodoval. Na srečo ga je zagledal neki turist, ki mu je takoj skočil na pomoč. Nennija so nato odpeljali v bolnišnico, kjer si je v nekaj dneh opomogel.

Ce Nenni ne bi padel v potok v dolini Aosta, bi po vsej verjetnosti policiji ne uspelo aretirati bivšega OASovskega prava JACQUESA SOUSTELLE. V četrtek 16. avgusta je prispel bivši francoski minister v Rim, v tem trenutku pa je bilo italijanskim častnikom že znano, da se je Nenni ponesrečil. Častniki so se odpravili v dolino Aosta in med temi je bil tudi Bernardo Valli, ki je odgovoril iz Rima proti dolini Aosta. Na letališču je Valli presenečen zagledal med potniki Soustelle, ki se je skrival pod lažnim imenom. Takoj je poiskal najbližji telefon, da bi obvestil uradno svojega časopisa: »Z menoj potuje proti Milanu Soustelle. Pošljite na milansko letališče fotografa Novica je bila objavljena v časopisu in Soustelle, ki je bil takoj po prvi svetovni vojni vodja protivohunskih služb ni mogel, kljub poslicnim trikom preletističnice. Italijanska kvestura ga je nato izgnala iz dežele.

V BERLINU se nadaljujejo protikomunistične manifestacije. Podrobnejše poročila o dogodkih najdete na tretji strani, kjer je objavljeno pismo iz Berlina.

V ALZIRU se je pričela volitna propaganda in to še preden smo lahko zvedeli za kandidato listo, ki je bila objavljena komaj nekaj dni kasneje. Zakaj vse to? Iz enostavnega razloga, ker Alžirsko osvobodilna fronta še ni dokončno izdelala načrt o političnem tajnistvu. Na volitvah 9. septembra se bo pojavila ena sama lista, ki obsega 180 kandidatov, med katerimi je 16 Evropejcev, kot predvidevajo člani evianske pogodbe.

Tabor zamejske mladine v Gorici

Prvega in drugega septembra bo v Gorici velik tabor slovenske katoliške mladine iz Goriške, Koroške in Tržaške. Tabor prireja pripravljali odbor z določili, ki so jih preteklega poletja določili mladi slovenski intelektualci treh pokrajin na sestanku, ki se je vršil v Ukva. Takrat je bilo določeno, da se pripravi tabor slovenske zamejske mladine, padle so prve zamisli za zblizanje. Kot prvi sedež tabora je bila izbrana Gorica, ker je nekako v sredi med Tržaško in Koroško. V kolikor nam je znano se bo udeležilo prvoga tabora v Gorici nad 100 mladih Korošcev, ki se bodo pripeljali z avtobusi ali lastnimi vozili. S Tržaškega je zagotovljen prihod večjega števila mladih ljudi, ki bodo prišli v Gorico že v soboto, nekateri pa tudi v nedeljo. Goričani so se z vso skrbnostjo pripravili na tabor in organizacijsko pripravili vse, da bo steklo brez večji motenj.

Kulturni spored tabora je zelo pester. Tabor se bo pričel v soboto ob 15. s pozdravom predstavnikov vseh treh pokrajin z besedo in pesmijo. Nato bodo na sporedu športna srečanja Koroške - Goriške - Tržaške v namiznem tenisu, skoku v daljino, teku čez drn in trn in odbojki.

Po večerji ob 21. uri bo na sporedu kulturni spored pod geslom »Mladina med seboj«. Nastopili bodo mladinski pevski zbori s Koroške in Goriške, predstavili se bodo mladi književniki, igrali bodo tamburaši, poslanico mladini pa bo spregovoril dr. Stanko Janežič. Tržačani bodo nato izvajali v bralni predstavi Santucci-jev moderni misterij »Kajnov angel varuh«, ki smo ga lahko že gledali v tržaškem Avditoriju.

V nedeljo bo najprej ob 6. uri skupna sveta maša na prostem s petjem in govorom msgr. Franca Močnika, nato ogled

mesta in okolice. Udeleženci se bodo nato odpravili v Steverjan, kjer bo tudi kosilo.

Popoldne se bodo udeleženci spet zbrali v novem domu. Ta prireditve bo imela geslo »Mladina se predstavi«. Nastopili bodo pevski zbori s Koroške in Goriške, glasbeni ansambli, predstavili pa se bodo tudi skavti, Tržačani, ali bolje povedano »Slovenski odere bo zaigral zgodbo »Devinski sholar«, ki jo je napisal Alojz Rebuta in ki smo jo letos lahko že videli na Repentabru. Skupna zborna deklaracija »Prisega zamejske mladine«, ki jo je sestavil dr. Stanko Janežič bo zaključila prireditve.

Nato se bo pričel družabni večer mladine vseh treh pokrajin.

Organizacijski odbor je treba pohvaliti, saj bo tokrat prvič, da se bodo sestali mladi ljudje iz treh pokrajin, v katerih prebivajo zamejski Slovenci.

V upanju, da se bo tabor zaključil s popolnim uspehom in da bo udeležba tako z goriške, kot tudi s tržaške strani obilna, kličemo mladim organizatorjem, naj vztrajajo pri tem poskusu, da se okrepí povezanost med zamejskimi Slovenci.

Nasvidenje prihodnje leto na Koroškem ali Tržaškem!

Predavanje v Steverjanu

Kmetstvo delavska zveza iz Steverjana je priredila v četrtek zvečer 23. avgusta predavanje o deželni avtonomiji in trenutnem položaju Slovencev v Italiji. Predavala sta dr. Sfiligoy in prof. Kacin iz Gorice. Prvi je govoril v zadevi deželne avtonomije in posebnega statuta, ki kljub velikemu prizadevanju goriške SDZ ne vsebuje določil za zaščito naše manjšine ter o splošnem političnem položaju Slovencev v Italiji, drugi pa je izbrpno prikazal položaj na šolskem polju in izrazil mnenje in upanje, da bo vlada končno vendarle izdala tudi izvršna določila za izvedbo šolskega zakona, ki je izšel lani meseca oktobra.

Predavanja se je udeležilo lepo število Steverjancev, ki so z zanimanjem poslušali izvajanja govornikov in ob koncu prosili ter prejeli razna pojasnila.

Zavedni Slovenci tako politiko odklanjajo

Kakor vam je že znano, je bil pretekli mesec v Kopru neki seminar, namenjen vprašanju narodnostnih manjšin. Seminar so organizirale in se ga udeležile levčarske mladinske organizacije Italije in Jugoslavije, prisotni pa so bili tudi predstavniki sorodnih organizacij v Avstriji.

Naravno je torej, da je bil seminar namenjen proučevanju pravičnega reševanja manjšinskih vprašanj v luči najnaprednejših sodobnih idej. Tako se je namreč izrazil »Primorski dnevnik«, ml pa take ideje raje imenujemo marksistične ali komunistične. Stvar je razvidna tudi iz poročila, ki ga je o delu seminarja objavil tajnik Mladinske iniciative in v katerem je med drugim rečeno, da so udeleženci soglasno podčrtali, da je v Italiji možno in nujno rešiti probleme narodnostnih manjšin že sedaj v okviru borbe za uveljavitev ustave in demokracije, in to s sodelovanjem širokih naprednih sil.

Za komuniste in socialiste je tako gledanje na manjšinska vprašanja povsem pravilno, ker so pač internacionalisti, tako stališče pa mi odklanjamo, ker ne moremo dopustiti, da se narodnostna vprašanja podreajo ideološkim. Zato smo tudi obsodili in bomo še dalje obsodili naše levčarje, ki so razpustili svoje samostoj-

ŠOLSKÉ VESTI

Didaktična ravnateljstva osnovnih šol s slovenskim učnim jezikom za Gorico in Doberdob obvešča vse učitelje da se morajo zglasiti dne 1. septembra ob 9. uri na ravnateljstvu v ul. Croce 3 radi nujnih poročil

POPRAVNI IZPITI

Na Nižji srednji šoli (gimnaziji) in Stokovni šoli v ulici Randaccio v Gorici se popravni izpiti pričnejo v ponedeljek, 3. septembra ob 8.30 s pisno nalogo iz italijanščine in se bodo nadaljevali v vrstnem redu, ki je objavljen na oglasni deski teh dveh šol.

Obvešča se vse učitelje da popravni jesenski izpiti čez 2. in 5. razred se morajo začeti v ponedeljek 3. septembra ob 8.30. Komisije so neizpremenjene. Zainteresirani učitelji naj dvignejo vpisnice na ravnateljstvu do 1. septembra 1962.

Vpisovanje za prihodnje šolsko leto na liceju-Gimnaziji in učiteljsku s slovenskim učnim jezikom v Gorici, ul. Croce 3, traja NEPREKIDNO DO 25. SEPTEMBRA 1962. Vsa potrebna obvestila dobe dijaki na tajništvi obeh šol.

Periskop

Kot običajno si bomo ogledali najprej najbližje dogodke, ki so se zgodili v zadnjih štirinajstih dneh. Najprej bomo torej obrnili naš periskop proti italijanskemu polotoku.

Hud potres, ki je zadel JUŽNO ITALIJO v noči od 21. na 22. avgusta je zahteval človeške žrtve, materialna škoda pa je zelo velika. Potresne sunke so najbolj občutili v Neaplju, Avelinu in okolici. Veliko starejših stavb se je posulo, tako da računajo, da je 100.000 ljudi brez strehe. Nesrečnikom so takoj pritekle na pomoč razne podporne ustanove. Italijanska vlada je odredila, da namestijo brezdomce pod vojaške šotore, ki so jih v ta namen pripeljali v kraje, kjer je potres napravil največ škodo. Poleg tega pa je vlada že odobrila načrt po katerem so takoj pričeli z deli za izgradnjo novih stanovanjskih hiš. Italijanska radiotelevizija je pozvala celotno prebivalstvo, naj z darovnim vnanjem v dolini Aosta. Ko je tajnik PSI čital časopis pri nekem potoku, se mu je nenadoma zavrtelo pred očmi in je padel s hrbtom nad meter globoko spodaj ležepomaga nesrečnejšem. Radijske postaje po vsem polotoku zbirajo denarne prispevke. Tudi Trst je do danes precej prispeval. Zadnji podatki izkazujejo, da so Tržačani darovali do pretekle srede nad enajst milijonov lir. Na prvem mestu je Rim, ki je zbral 150 milijonov lir. Ponovne potresne sunke so zabeležili pretekli torek znanstveniki pa so izračunali, da je moč potresa znašala 50 megatonov. To moč bi lahko primerjali z močjo petdesetih bomb z isto silo atomskega izstrelka, ki so ga Američani odvrgli na Hirošimo. Na srečo ni zadnji potres zahteval človeških žrtve.

Stari filmi še vedno privlačujejo občinstvo

V septembru bodo v Milanu v kraljevski palači slovesno otvorili retrospektivno razstavo filma. V kolikor nam je do sedaj znano, bodo v lombardski prestolnici prikazali eno klasične celuloidne trakovice iz časa nemega filma. Poleg tega pa si bodo obiskovalci razstave lahko ogledali fotografije najslavnejših umetnikov, razstavljene pa bodo tudi številne publikacije, ki bodo prikazale zgodovino filma od prvih časov, ko sta nastopila brata Lumiere. Zelo verjetno bomo spet lahko gledali nemi film »Toda moja ljubezen iz kraja«, ki je bil izdelan leta 1913 in v katerem so nastopili igravci Lyda Borelli in Mario Bonnard. Marsikateri starejši bravec se bo še spominjal kolikšno navdušenje je žel ta film. Gledavci so se med vrtenjem filma jokali. Zaradi tega se je komik Petrolini, ki je pripravil parodijo na ta film predstavil na odru z gobo iz katere je iztisnil curke »solze na občinstvo«.

Prav gotovo bomo zopet videli igravce in še posebej igravke, ki so s »sex appealom« razburile moške gledavce vsega sveta.

Milan je v tistem času prvačil na filmskem področju. Spominimo se, da je v prvih letih tega stoletja družba »Milano« filmske začela s svojim delovanjem. Mala dvorana v sredini mesta je stala pod oboki na trgu Duomo. Vstopnica je takrat stala eno liro, predstava pa je trajala okrog trideset minut. V tej dvorani so Milančani prvič lahko gledali Charlotteve

farse in italijanske komične filme Bertinija. Ko so odprli novo dvorano »Santa Redegondas« je bila večina mešanov prepričana, da so organizatorji napravili prevelik korak naprej. Potrosili so namreč velike vsote, da so lahko primerno opremlili novo dvorano. Takrat so predvajali serijske filme »Nesrečnikov«. Posamezno nadaljevanje, ki jih je bilo šest, je trajalo do štirideset minut. Organizatorji so bili prepričani, da se bodo gledavci, ki so si ogledali prvo nadaljevanje želeli spoznati tudi z ostalimi. Vendar so bili računski napravljeni brez krmarja. Serijski filmi so imeli le kratko življenje. Poleg tega pa so bili plemenitaki krogi prepričani, da je film vulgarna predstava, ki je predvsem namenjena nižjim slojem. Zato so v kinematografske dvorane pošiljali svoje služkinje in lakaje. Gospodje pa so ostali doma, se zbirali v saloni, prebirali verze in se kratkočasili s poslušanjem klavirskih izvedb slovitih glasbenih del. Zvečer so se večkrat odpravljali v gledališče, v opero, toda nikdar v kinematografsko dvorano.

Komaj z nastopom divizma, slovite Mary Pickford so se za kinematografijo začeli zanimati tudi plemenitaki. Nastali so pravcati krožki, ki so proslavljali tega ali onega slovitega filmskega zvezdnika.

V to dobo nas bo ponovno zasanjala milanska retrospektivna razstava, z deli, ki so nam še živo v spominu in v dobi, ki predstavlja za marsikoga mladost.

MADŽARSKA ČISTKA

komunistična partija izključila iz svoje srede Rakosija in Geroeja - Priznanje upravičenosti ljudskega ogorčenja leta 1956 - 190 nedolžnih žrtev so rehabilitirali

Mathias Rakosi in Ernoe Geroe, bivši madžarski diktator in njegov tajnik sta bila skupno s petnajstimi člani izključena iz madžarske socialistično-delavske (komunistične) partije. To vest smo pred dnevi brali v sovjetski časnikarski agenciji Tass in budimpeštanskem dnevniku Nepszabadsag.

Preden si ogledoma življenjsko zgodbo dveh madžarskih najbolj krvočnih madžarskih partijcev, se seznanimo z razlogi, ki so privedli madžarske partije do izključitve svojih nekdanjih poglavarjev.

Madžarska - leto 1956

Oktober 1956 je v Budimpešti završalo Dvignilo so se študentje in delavci, ki so se hoteli otresti strahovlade, s katero sta strasila Rakosi in Geroe. V tistih trenutkih madžarskega junštva, ki so ga Sovjeti surovno zatrla s tanki je »Demokracija« prikazala vso odgovornost in krivdo omenjenih partijcev, katerim ni bilo mar, če so pobili nedolžne meščane, ki so hrepeli po svobodi in pravici. Glavno njihovo načelo je bilo: vztrajati za vsako ceno na položajih. Ni naš namen na tem mestu opisovati grozote, ki so se vršile med vstajo v madžarski prestolnici. Takrat smo povedali na kateri strani je pravica, povedali smo zakaj so se madžarski delavci in študentje uprli. Skoraj istosčasno pa so Sovjeti in njihovi sopotniki zatrjevali, da je madžarska ustaja delo fardističnih plačancev, ki so v Budimpešti zanetili upor proti pravičnim tovarišem iz partije. Laž, katere so se poslužili, da bi opravičili surovo nasilje, ki ga Evropa ni poznala od nacističnega napada na Poljsko, je postala kar kmalu očitna vsakemu razsodnemu človeku. Iz dneva v dan je bilo za komuniste težje vztrajati na zatrjevanju svoje takratne teze, dokler ni pred dnevi Sovjetska zveza priznala, čeprav neposredno, da revolucije na Madžarskem jeseni leta 1956 niso zanetili reakcionarji in plačanci iz Zahoda. Zadnje novice iz Moskve in Budimpešte potrjujejo, da so se Madžari vzdignili in pripravili oborožen upor zaradi okrutnosti in nepravilnosti režima. Danes je vsa teža odgovornosti za tedanji režim, ki je vladal na Madžarskem padla na skupino ljudi, ki so neomejeno vladali do leta 1956. Ko so bili ti režimovci na oblasti so prisilili ljudstvo, da jih je imenovalo za »močete domovine«. Danes pa jih večerajšnji zagovorniki blatijo z nazivi »pristaši osvobodne klike«.

Svobodnemu svetu ni bilo treba čakati polnih šest let, da je spoznal kdo je bil kriv madžarske ustaje in pokola budimpeštanskih junakov. Razlog, da so komunisti spoznali svoje krivde je v tem, da bo v bližnji prihodnosti Organizacija Združenih Narodov debatirala o madžarskem problemu, s posebnim ozirom na krvavo zatiranje upora. Sovjeti, kakor tudi ostali njihovi zavezniki in podaniki so se do sedaj vedno upirali debati o tem vprašanju, ker so trdili, da bi to pomenilo vmešavanje v madžarsko notranje zadeve. Danes pa bo Moskva lahko zatrjevala: kaznovali smo krivce, ki so privedli madžarsko ljudstvo do vstaje.

Spoznanje madžarske KP

Kot smo že rekli se za izključitvijo iz madžarske komunistične partije Rakosija, Geroeja in njunih tovarišev skriva izpoved kremejskih vladarjev, da madžarske revolucije oktobra 1956 niso zanetili »člani fašističnih organizacij, ki so nasprotni delavskemu ljudstvu«, pač pa je bila vstaja izraz svobodne volje prebivalstva proti zasvoženemu diktatorjem. Resulucija, ki

ima značilen naslov »O izbrisu ilegalnih procesov proti članom delavskega razreda, ki so se vršili v času kulta osebnosti«, ki jo je izdala v teh dneh madžarska komunistična partija zatrjuje, da je treba pripisati krivdo za vrenje med ljudstvom leta 1956 izključno Rakosiju in Geroeju. »Rakosijeva klika«, nadaljuje dokument, »se je zanimala izključno zato, da bi ohranila v svojih rokah oblast in vodstvo partije. V ta namen si je sam Rakosi izmislil številne neresenice obtožbe, iz katerih so se izcimili politični procesi. Poleg tega pa je neupravičeno osumil protipartijskega delovanja številne vodilne osebnosti bratskih partij. S tem je Rakosi škodoval dobrim meddržavnim odnosom in socialistični internacionali.«

»Ta klika«, zaključuje dokument madžarske komunistične partije, »se je protivila proti številnim rehabilitacijam nedolžnih ljudi. Toda rehabilitacija je sedaj zaključena. Vendar pa ne bomo dovolili, da bi krivci v bodočnosti zasedli odgovorna mesta v ministrstvu za notranje zadeve.«

Toda kdo so in kakšno vlogo so igrali na političnem polju Rakosi in Geroe?

Rakosi - Stalinov dedič

Mathias Rakosi bivši »oče domovine« in sedanjí »izdajavec delavskega razreda« ima sedaj že preko sedemdeset let. Leta 1919 je bil ujet na ruski fronti. Ko se je spoznal in navdušil nad boljševiško revolucijo je pristopil v fronto Bela Kuna, ki se je polastil oblasti na Madžarskem in uvedel komunizem. Po padcu Kunove vlade se je zatekel v Avstrijo in kasneje

v Svico. Leta 1926 se je vrnil v Budimpešto, kjer je bil aretiran in obsojen na do smrti ječo. Vendar pa se mu je posrečilo priti na svobodo, kajti med Madžarsko in Sovjetsko vlado so podpisali sporazum, ki je predvideval zamenjavo pripornikov. Bilo je to l. 1940. Rakosi je odpotoval v Rusijo, kjer je Stalin pred nekaj meseci zaključil veliko čisto med vodstvom Kominterne. Komunistični voditelji so prihajali v Kremelj, da bi se udeležili razgovorov, ko so običajno nedolžni in brez sledu izginili.

V istem času so kremejski vodje sklenili ustanoviti partijsko šolo, v kateri so se »izobrazili« vsi komunistični poglavarji, ki so vodili politično življenje v vzhodni Evropi od konca vojne pa do danes. Leta 1944 se je Rakosi, ki so ga klicali »diktator« vrnil skupno z »rdečo armado« na Madžarsko. Začela se je čistka med najvidnejšimi člani podtajnih organizacij, ki so delovale v deželi med vojno. Strahovlada se je nadaljevala do leta 1956, ko je nastopila zaključna faza »destalinizacije« in ko so obsojili vsako stvar, ki je dišala po pokojnem kremejskem diktatorju. Leta 1949 je Rakosi legalno umoril svojega kolega Rajka, katerega je obsojil, da je imel »zveze z nacističnimi krogi na zahodu«. Med drugimi je bil zanj po Rakosijevih ukazih tudi junak oktobrske revolucije iz leta 1956, predsednik Imre Nagy, katerega so leta 1957 zavrtno umorili. V istem zaporu kot Nagy je bil tudi Janos Kadar, katemu je »diktator« izdal nohte iz prstov. Janos Kadar je znan, ker se je med prvimi prodal Sovjetom in jih prosil za intervencijo sovjetskih tankov za zaprtje ustaje v Budimpešti. Poleg te-

ga pa je zahteval smrtno obsodbo za poglavarja vstaje, generala Pala Maletterja.

Zaton Rakosijeve zvezde predstavlja Stalinova smrt. Kljub temu mu je uspelo ostati na vodilnem mestu v partiji do julija leta 1956, ko ga je nadomestil Geroe. Rakosija so strogo napadali v času destalinizacije, vendar se je poslužil vseh sredstev, da je ostal na oblasti. Priznal je, da je bil Rajk nedolžen, osvobodil je Janosa Kadarja. Po poletju 1956 je Mathias Rakosi odšel v Sovjetsko zvezo. Njegovo združeno stanje se je od tedaj dalje - boluje namreč na sru - še poslabšalo.

Ernoe Geroe - cirak

Prav tako zapletena in nasprotujoča si je življenjska zgodba Ernoea Geroeja. Njegovo pravo ime je Singer in ima sedaj štirinajstdeset let. Tudi on je sodeloval pri revoluciji Bele Kuna. Leta 1921 so ga ujeli in ga obsojili na 14 let prisilnega dela. Toda že štiri leta kasneje je prišel na svobodo. Madžarska in sovjetska vlada sta se tedaj namreč sporazumeli za izmenjavo madžarskih komunistov, ki so bili v ječi po eni strani in madžarskih oficirjev, ki so bili ujetniki v Sovjetski zvezi. Geroe je tedaj prišel v Moskvo kjer je več časa obiskoval partijsko šolo. Kasneje je odpotoval v Pariz kot vodja Kominterne. Za časa španske državljanske vojne ga najdemo na čelu mednarodnih brigad. Bil je med onimi, ki so Stalinu izdali trozkiste, ki so se borili v mednarodnih brigadah. Leta 1945 je postal madžarski minister za notranje zadeve pod vodstvom vsemočnega poglavarja Rakosija. Madžarska je v tistem času po-

stala sovjetski satelit. V kratkem času si je priboril slavo cinčnega, mrzlega in preračunljivega vodilnega partijca, ki se je predvsem odlikoval pri zapiranju in uničevanju konkurentov za vodilna mesta v partiji. Znal pa se je odlično prilagoditi vsaki situaciji in se ravnati po vetru.

Toda tudi njegov vpliv je prišel po Stalinovi smrti iz dneva v dan bolj slabiti. Obtožili so ga, da ni znal pravilno uresničiti industrijskega plana. Vendar pa je ostal na površju in še vedno deloval kot notranji minister. Prav zaradi tega, tako poroča agencija Tass so ga sedaj izključili iz madžarske komunistične partije. Geroe se je namreč upiral reviziji nepravilnih procesov, ki so se vršili pod Rakosijevim ukazom od leta 1949 do 1953. Stotine nedolžnih žrtev so tedaj obsojili, jih zaprli, pošiljali na morišče in to samo zaradi tega, ker so bili krivi prevelike ambicije. Hoteli so se uveljaviti v politiki, s tem pa so ogražali monopol, ki sta ga ustanovila Rakosi in Geroe. Večkrat je bil dovolj le sum, želja po osebni maščevalnosti, ali antipatija za uničenje žrtve in njegove družine.

Takšno je bilo na Madžarskem ozračje leta 1956, ko se je pripravljala junška revolucija. Ze v prvih mesecih tega leta je bilo opaziti nezadovoljno mrmrnanje ljudstva proti tiranskemu režimu. Ernoe Geroe, ki je postal meseca julija tajnik komunistične partije Madžarske je prvi poklical za zatiranje revolucije na pomoč sovjetske tanke. 25. okt. je Geroe dokončno padel v nemilost, njegovo mesto pa je zasedel Janos Kadar, ki pa se je kmalu izkazal, da je še okrutnejši od svojega prednika. Sovjetske vojaške sile so v krvi zadušile upor. Prvi minister Nagy je bil za hrubo aretiran in leto kasneje obešen. O Geroeju ne vemo nič točnega. Znano je le, da je takrat zbežal v Moskvo, od koder se je vrnil januarja letos v Budimpešto. Med svojim zadnjim bivanjem v Sovjetski zvezi je vodil neki kmečki sovhoz v Sibiriji. V zadnjih časih se širijo govorice, da je v madžarski prestolnici, toda tu da danes še ni nihče videl.

Mnogo obtožb je bilo izpovedanih na njegov račun že od leta 1956 dalje in to od same madžarske komunistične partije. Danes so sami komunisti izpovedali, da sta bila glavna krivca madžarske revolucije leta 1956 krvočoka Rakosi in Geroe. Vendar pa je njuna kazen za vse gločene, ki sta jih zagrešila kaj mila. Bila sta samo izključena iz partije, v kateri se ne bosta mogla več udeleževati. Tisočih in tisočih gnijejo v grobovih, v katere sta jih okrutno nagнала fanatična despotata za vsako ceno, medtem ko se Rakosi in Geroe svobodno gibata. Kaj čudna enakost in pravičnost, o kateri tako rad govori Hruščev in njegovi podaniki na tej in na oni strani železne zaves.

Na Madžarskem so rehabilitirali 190 žrtev Stalinovega terorizma, kar postaja že prava narodna tradicija v državah za železno zaveso. Bilo je pričakovano, da se bo »novemu valuu« podredili tudi Janos Kadar. Toda ali bodo nasledniki Rakosija in Geroeja boljši? So to človeške napake ali napake sistema?

Ruski konzulat v Trstu

Ze pred časom smo v nadaljevanjih lahko v reviji »La Porta Orientale« brali zanimivo prikazanje Lucia Franzonija o ruskem konzulatu v Trstu. Sedaj pa je spis izšel v samostojni obliki.

Avtor naj prikazuje dobo med leti 1771 do 1914, ko je bil v Trstu carski konzulat in dobo od 1924 pa do 1932, ko smo imeli v našem mestu konzulat Sovjetskih socialističnih republik. Delo Lucia Franzonija je pomembno, ker je napisano v živahnem slogu, ki nas seznani z manj znanimi dogodki, poleg tega pa nam poda jasno sliko takratnega Trsta. Se posebej zanimiv je zadnji del, kjer nam avtor prikazuje moderno zgodovino in delovanje sovjetskega konzulata na naših tleh.

D. L.

Brezpogojna poslušnost režimu

(Berlinsko pismo)

Pretekli teden so v Vzhodnem Berlinu pokopali Petra Flechterja, devetnajstletnega mladeniča, ki so ga komunistični stražniki umorili, ko je hotel prekorati »sramotni zid«, da bi si v svobodnem svetu ustvaril novo življenje. Moralo je miniti deset dni preden so zagrebli njegovo truplo v zemljo. Komunistične oblasti so namreč hotele počakati toliko časa, da bi se polegel prvi val upravičenega ogorčenja, ki ga je umor povzročil po vsem svetu, še posebej pa seveda v Zahodnem Berlinu. Ubogi mladenič, ki so ga komunistični stražniki zasačili na pogebu in streljali nanj z mitraljezi, je umiral uro dolgo v strašni agoniji. Nečloveški morilci pa se zanj niso niti toliko zmedli in so ga pustili umirati brez vsakršne zdravniške pomoči.

Ceprav časopisi in radio na komunističnem sektorju niso javili ne ure in ne kraja pogreba, so Vzhodni Berlinčani vseeno vedeli kdaj in kje se bo pogreb vršil. Tudi iz tega lahko opazimo, s kolikšno pozornostjo Vzhodni Berlinčani sledijo novicam, ki prihajajo iz Zahoda. Mladega zidarskega vajenca Petra Flechterja so pokopali v ponedeljek ob dvanajstih na pokopališču cerkve Vstajanja. Seveda pri pogrebu ni bilo duhovnika, pač pa je bilo opaziti med prisotnimi številne policiste v civilu, ki so prežali in si beležili obnašanje množice. Na grobu je spregovoril uradni javne mestne uprave pokopališč. Svoj govor je pričel s citiranjem Goethejevega verz »nad vsakim vrhom je mir«. Uradnik je prikazal položaj v Berlinu in

ga primerjal gori, na katere vrh ne smemo, ker so poti zaprte. »Poti so zaprte za nas navadne smrtnike, čeprav si tudi mi želimo stopiti na njen vrh in občudovati z lastnimi očmi čist razgled na mir«. Toda prisotni niso imeli časa, da bi enodušno pozdravili te besede, kajti tudi v Vzhodnem sektorju so prebivalci prepričani, da je zid odveč, že je komunistični govornik pričel ponavljati dobro poznano teorijo. Ta kruta in poniževalna teorija, ki so jo zagovarjali vsi krvočoki v zgodovini od Džingis kana pa do Hitlerja, pravi, da mora navaden državljan izkazovati brezpogojno poslušnost režimu, ki je na vladi. »Če so torej naši voditelji zgradili zid, pomeni, da so prepričani v škodljivost nepotrebnih prelazov, mi pa jim moramo izkazati svoje zaupanje in poslušnost. Oblasti imajo na svojih ramenih odgovornost, da nam povedo, katere poti so odprte in katere zaprte za navadne državljane.«

Na ta način so komunisti obsojili mladeniča, ki so ga umorili na »sramotnem zidu«. Govornik je pogeb označil za »nepremišljeno in zaletavo dejanje«. »Njegovi stanovski tovariši«, je zaključil uradni

POD ČRTO PIKIN JOŽEK

Cloveška družba je sestavljena iz mnogovrstnih stanov. Eni so bolj, drugi manj imenitni, potrebni pa so menda vsi, čeprav ne enako. Za moje mladosti smo imeli razen sedanjih še en stan, ki so ga pozneje odpravili, češ, da ga ni treba, in škoda ga tudi res ni. Ta stan je bil - beraški stan. Beraškega stanu po postavi ni več, da ni pa več beračev, to se ne more reči. Berači so še, zlasti po mestih, ali le bolj na skrivnem. Beračijo pa tudi taki, ki jim delo mrzi, pa bi vendar radi dobro živeli. Taki niso vredni usmiljenja. Čudno se bo menda komu zdelo, da govorim o beraškem stanu; jaz pa menim, da se ne sme res tako govoriti, čeprav nočem reči, da se je mogel beraški stan meriti z drugimi stanovi, n. pr. z gosposkim, s kmetiskim, ali s kakim rokodelskim. Kdor je bil preslab, da bi se mogel preživljati sam, in ni imel nikogar, da bi mogel ali hotel skrbeti zanj, je vzel beraško palico v roko, malho čez ramo pa je šel po svetu s trebuhom za kruhom. To je bila njegova pravica, ki mu je ni nihče kratal. In kamor je prišel, niso ga gonili od praga; radi so mu dajali po zmognosti. To si je šel vsak za dolžnost in beraško življenje ni bilo najslabše življenje.

Tu se spominjam nekega dogodka, ki ga pa nisem doživel sam, ampak moj prijatelj Levstik - tudi on biva že dolgo na onem svetu. Neko popoldne sva korajžila po cesti iz Lašče, kamor sva nekdanj oba hodila v šolo, on nekoliko pred menoj, v Retje, kjer je bil doma. Ko sva bila nekako sredi pota, pa mi migne z roko na desno stran ceste in reče: »Vidiš, tule doli za sejo sta ondan, ko sem šel po čisti domov, v senci ležala berača in se pogovarjala. Pa reče eden: »Veš, pri-

jatelj, najin stan še ni tako napačen; živi se ne slabo.« Nato tovariš: »Napačen ni ravno najin stan, samo ko bi bil malo bolj imeniten!« Pa se človek ne sme, ko kaj takega sliši! Se imeniten bodi beraški stan, drugega nič!

Ti možje z beraško palico v roki pa niso bili čisto brez koristi ljudem, od katerih so živeli. Potujoč po deželi so, ko ni bilo še toliko časnikov kakor sedaj, prenašali razne novice in izročena jim naročila od kraja do kraja. Pa dobro so poznali svoje hiše, kje so radodarne in kje skope gospodinje, pa molčali tudi niso. One so hvali, kamor so prišli, te pa so raznašali po deželi. Naša hiša, to smem pač reči, ne da bi jo hvalili, je bila pri njih posebno v čislju. Ustavljali so se radi pri nas in prenočevali. Vsak je vedel, da dobi svojo večerjo, posteljo, čeprav na senu ali slami, zajtrk in še povrh nekaj daru v malho. Jaz sem bil vselej vesel, kadar je prišel kateri. Bilo je zopet kaj novega. Vesel sem jih bil, pravim, ali ne vseh enako. Bili so namreč troji: eni so samo molili, drugi peli in tretji so pripovedovali narodne pripovedke. Ti so mi bili najljubši in tudi moji sestrici. Zvesto sva jih poslušala pa zapomnila si vse skoro od besede do besede. Potem sva si pa pripovedovala. Pa Bog ne daj, ko bi bil jaz kaj malo drugače zvil, hitro mi je segla v besedo: Ne tako, tako! Jaz pa njej tudi tako.

Dejal sem, da so možje dobivali svojo večerjo. To je bilo navadno. Eden pa je bil tako možki ali kaj je bilo, da ni hotel večerje; samo lonec pa vode, drugo je vzel iz svoje malhe za žganje. Lonec je pristavil k ognju, kjer se je kuhala nam večerja. Pa je mešal s kuhavnico, kakor gre, jaz sem pa stal in gledal. Ko je bila

jed gotova, jo je dejal v skledo in zabelil. Potem si pa je, sede na klopi pri peči s skledo na kolenih, lepo zadovoljivo privoščil božjega daru. Dobro nam je delo, ko je šla možu jed tako v slast. Ali kaj mož stori nekoč? Privoščil je tudi meni kaj dobrega. Prav krepko zajame pa mi pomoli žlico nakopičeno in mi migne z očmi, naj vzamem in jem. Jaz pa, ne da bi posegel po žlici, se obrnem v stran. Dasi otrok, vedel in čutil sem dobro, da to ni lepo. Vzeti je bilo treba pa jesti, čeprav ne s posebnim veseljem. Mož ni rekel nič, ali pogledal me je tako nekako čudno, kakor bi hotel reči: Oj ti mali prevzetnež, ti, od mene nočeš ničesar, ker sem berač! Le čakaj! - To pa ni bilo prav tako. Ni mi prevzetnost branila, ampak nekaj drugega, njegova malha. Ta ni bila kaj snažna. Ni čudno, »Vanjo je deval moko in mast, vanjo je deval, kar je prejel.« kakor pravi tista Levstikova pesem. In iz te malke, to sem videl, je bil vzel moko in mast za svojo večerjo. To se mi je gnusilo, da se nisem mogel premagati. Upam torej, da tega mojega dejanja ali nehanja ne bodo drugi tako ostro sodili, kakor ga je tisti starček. In ko bi mu til tudi povedal, kaj me moti, menim, da bi ga tudi s tem ne bil potolažil: razžaljenje bi bilo ostalo.

Zdaj pa je že zadnji čas, da se spomnim Pikinega Jožka, ki že dolgo časa čaka, da se zmenimo zanj. Pikin se je imenoval zato, ker so dejali njegovi materi Pika, menda ker je bila pikasta. Doma je bil v Ribnici, prijaznem trgu ne daleč od Lašče. Kam navaden berač Pikin Jože ni bil. Sam se je ponosno imenoval generala vseh beračev. In tako se je tudi nosil. Trepetal ni, da bi kak berač prošil in nadlegoval družbo, v kateri je bil on. Ko je kateri odprl vrata, je hitro skočil, podaril mu krajcar in nato ga je obrnil in porinil skozi vrata: Hodi zbogom! To sem večkrat videl sam. Pohajal je samo po večjih vaseh in trgih, najljubše pa so mu

bile naše Lašče. Tu se je pa ustavljal in vselej za več časa samo pri Drakslerici. Drakslerica ali, kakor se ji je sploh dežalo, gospa Drakslerica, je bila vdova po nekdanjem zdravniku v Laščah, prijazna, malo grbasta žena, ki je imela gostilnico ob cesti konec vasi. Gostilnica je imela dve sobi, eno večjo za kmete in voznike, ki so se posebno radi ondi ustavljali, in pa eno manjšo za gospodo. V tej so se zvečer zbirali gospodje uradniki, večasih pa tudi gospod kaplan, učitelj in o počitnicah nekaj študentov iz Ljubljane ali pa z Dunaja. Pa dobra volja je bila vedno v družbi. Pikin Jožek seveda je imel svoj sedež v veliki sobi med navadnimi ljudmi, ki jih je kratkočasil s petjem, piskanjem in raznimi šalami, ki jih je znal uganjati kakor malokateri. Prosil ni darov kakor drugi navadni berači. Jemal je samo denar, pa ne kar tako, vbogajme; vse si je zaslužil. Petje njegovo ni bilo kaj lepo in prijetno. Njegov glas je bil nekoliko podobno glasu starega petelina, ali krepak pa je bil in dosti dober za njegove največ šaljive pesmi. Tudi piskanje njegovo ni bilo za razvajena ušesa. Piščali je imel dve, eno za navadne, drugo za kake posebne priložnosti. Jaz ne morem reči, da bi bil našel kaj posebnega razločka med njima. Vselej je najprej malo zapiskal, potem košček pesmi, nato zopet piskanje, nazadnje pa je krepkeje zagodel in tudi rad malo poplesal. Pel je po starem krajcarju pesem. Dve pa je imel, ki ju je pel samo po grošu. Zlagal je tudi sam pesmi, besede in napev.

Dejal sem, da je hodil samo po trgih in večjih vaseh, kjer gre ljudem malo laže denar izpod palca; ali v Ribnici, kjer je bil rojen, ni smel, in to ga je hudo bolelo, zlasti zato, ker ni mogel k svoji stari materi. Zložil je bil namreč zabavljivo pesem na svoje rojake in sosedne Ribničane, pa so mu ostro prepovedali, da ne sme nikdar več pod ribniški zvoni; gorje mu, če se prikaže! To je bila ena tistih

dveh pesmi, ki ju je pel samo po višji ceni, pa še ne rad. Prosim ga je bilo treba vselej. In začel jo je samo, ko se je pred dobrodo prepiral, da ni kakega Ribničana blizu. Te zabavljice imam še nekoliko vstrel v spominu, ali zapisal jih ne bom, da se morebiti ne zamerim poštem Ribničanu, kakor se jim je zameril Pikin Jožek. Druga pa je bila Levstikova, vsaj besede. V tistem času so bili nekako iznova ustanovili občine ali srenje po deželi. Novo izvoljeni župani - kdo bi jim zameril? - so bili nemalo ponosni in oblastni. Čutili so svojo čast in hoteli, da so jo čutili tudi drugi. To je bilo kaj za Levstika. Zložil je zabavljivo na te oblasti, zapisal jo je in, kakor je pravil, izgubil jo je nalašč nekje na potu, naj pride že komurkoli v roke. Kdo jo najde? Pikin Jožek. To je bilo kakor nalašč. Ali je bilo vse res tako, za to bi ne zastavljal svoje besede, vseh muh polna sta bila oba. Naj je prišla zabavljiva pesem kakorkoli že Pikinemu Jožku v roke, gotovo je to, da ji je on zložil napev in da jo je pel, kakor sem že rekel, samo po grošu. Dejal je namreč, da je teden dni popolne ležal v senci za sejo, da se jo je naučil iz glave, in potem zopet toliko časa, da ji je izmislil primeren napev, kakršnega je vredna taka pesem.

Neki večer smo sedeli zopet lepo v božjem strahu pri Drakslerici v gosposki sobici poleg drugih Levstik in jaz in še neki imeniten mož - župan iz Skrlavice. V veliki sobi pa je kakor po navadi v kotu za veliko mizo sedel in svoje može kratkočasil Pikin Jožek. Vrata med sobama so bila navadno odprta tako, da smo tudi mi slišali, kaj se je vršilo v oni sobi. Kar mi šine neka hudobna misel v glavo. Vstanem pa grem k Pikinemu Jožku ter mu rečem, naj nam zapoje tisto o županih, pa položim predenj na mizo svoj groš. Mož pogleda najprej denar na mizi, potem pa po strani v gosposko sobo, kjer

(Nadaljevanje na 4. str.)

ODMEVI NA RAZPUST NSZ

Članek Giorgia Cesara v reviji „Trieste“

Znani publicist in eden glavnih predstavnikov tržaške socialne demokracije Giorgio Cesare je napisal za zadnjo številko revije »Trieste« članek posvečen razpustu titovske Neodvisne socialistične zveze (»Capitolo chiuso per l'USI triestino«), ki je zanimiv posebej kot dokument o odmevu, ki ga je imel ta razpust v italijanskih demokratičnih krogih.

Giorgio Cesare podaja v svojem članku strnjeno pregled zgodovine in razvoja tržaške titovske politične formacije, ki so jo ustanovili leta 1948, po sporu s Kominternom in Moskvo, kot protiutež in konkurentko KPI tedanjega Svobodnega tržaškega ozemlja, katero je vodil Vidali.

Pri tem Cesare poudarja, da je tržaški komunizem v letih odpora združil v svojih vrstah dediče starega socialdemokratskega internacionalizma in zagovornike slovenskih nacionalističnih zahtev. Italijanski del tega komunizma naj bi se torej razvil v duhu internacionalizma, slovenski del pa naj bi težil - in naj bi leta 1945 tudi dobil - poleg revolucionarnega tudi nacionalistični pečat.

Eden izmed predstavnikov te usmeritve je bil Branko Babič, nekdanji tajnik komunistične stranke Julijske Benečije in prvi tajnik nove samostojne titovske komunistične stranke v Trstu. Stvari pa so se spremenile leta 1952, ko se je Babič preselil v Ljubljano in je njegovo mesto prevzel Eugenio Laurenti, ki je dal gibanju »bolj poudarjeno ideološko in na stare slovenske irendistične forme manj vezano vsebino«. Septembra 1954, ko sta se Rim in Beograd pripravljala, da podpiseta sporazum o Svobodnem tržaškem ozemlju, je sledil razpust titovske Komunistične stranke STO-ja in ustanovljen je bil odbor, ki naj bi vzpostavil zvezo z desidentoma italijanske KPI Cucchiem in Magnanijem. Stike z njima je vzdrževal Laurenti, ki je pogosto potoval v Rim. Julija 1955 je nato nastala tržaška Neodvisna socialistična zveza, ki so jo sedaj likvidirali. Poleg krajevnih predstavnikov (Laurenti, Pahor, Kosmina, Gregori, Stoka, Ulieni, Skabar in Tomasi) so bili v njenem prvem odboru tudi trije eksponenti Unione Socialista, ki je delovala v ostali Italiji (Carlo Andreoni, Dotti in De Stafeni). Carlo Andreoni je bil prvi tajnik nove Zveze. Tudi kasnejša vključitev Bortola Petronija naj bi bila izvršena v namenu, da se novi politični formaciji čimbolj omili njen slovenski značaj.

Pisec članka podaja pregled rezultatov, ki so jih titovci dosegli pri volitvah na Tržaškem ozemlju, omenja kako so januarja 1958 razpustili svoje člane naj se vpišejo v Italijansko socialistično stranko, ki jim je dala nekaj odborniških mest. Pri političnih volitvah leta 1958 je tudi tržaška NSZ povabila svoje člane naj glasujejo za PSI, na katere listi je kandidiral, poleg drugih, Stane Bidovec. Toda vkljub temu naj bi mnogi člani Zveze oddali svoj glas KPI.

Tržaška Neodvisna socialistična zveza je izgubila smisel za nadaljni obstoj s trenutkom ko je prišlo do pomirjenja med Beogradom in Moskvo in ko se je tudi Vidali, s svojo avtokritiko, uklonil tej novi liniji. »Brez polemike z Vidaliem in Italijansko komunistično stranko je Neodvisna socialistična zveza tvegala, da se pretvori v sekto, kateri bi slovenski narodnostni element, tudi nehoti, končno dal značaj slovenske Leghe Nazionalne, pravi Cesare, ki nadaljuje: »Obstoje Neodvisne socialistične zveze je nadalje psihološko otežkočal vključitev Slovencev v vsedržavne politične formacije, medtem ko z njenim razpustom odpade pripadnikom slovenske narodnostne skupine vsak pomislek proti prevzemanju odgovornosti v italijanskih političnih strankah (in ne samo v KPI).

»Izginotje NSZ - in to se nam zdi z demokratičnega stališča pozitivno - opogumlja vključevanje Slovencev v stranke ki delujejo v italijanski republiki in jemlje pogum težnjam za zbiranje na narodnostni osnovi, kot se je to zgodilo na Južnem Tirolskem z Južnotirolsko ljudsko stranko. To je torej še eno dejanje normalizacije krajevnega javnega življenja in mirnega vključevanja julijskega prebivalstva - tudi manjšin, ki so nasprotovala italijanski rešitvi vprašanja Trsta - v

stvarnost italijanske države« zaključuje Cesare svoj članek, s katerim je tako povedal, kaj si poleg socialistične in komunistične, tudi ostale italijanske demokratične stranke obetajo od likvidacije NSZ.

Nekaj koroških

Slovenci smo in zanimala nas vsak kosček slovenske zemlje. Ne bom vas mučil s teorijo, z abstratnim razlagljanjem, hočem navesti samo nekaj konkretnih slučajev.

1) St. Janž je lepa slovenska vasica v Rožu. Bilo je to tedaj, ko so koroški nemški listi neprestano pisali o »Sprachenwahn-uk«. Dokazovali so dan na dan (bilo je to sedaj po drugi svetovni vojni), kakšna krivica se godi koroškim Slovincem, ker so se morali slovenski otroci v šoli nekaj ur na teden učiti slovenščine. V tistem času je torej prišel iz Celovca v lep St. Janž v Rožu nemški profesor, poln nemškega duha in zagovornik teorije o »Sprachenwahn-uk«. Usmeril je svoje korake proti šoli, poiskal je nadučitelja in ga vprašal, če se otroci v šoli učijo tudi slovenščine. Ko mu je nadučitelj to potrdil, je rekel nemški profesor: »Kajne, kakšna neumnost, da se otroci učijo v šoli slovensko! Rajši naj se učijo angleščine, to je svetovni jezik!« Nadučitelj pa je bil drugačnega mnenja in mu je odgovoril: »Gospod profesor, jaz sem sedaj petindvajset let v St. Janžu. Slovenščino rabin vsak dan, angleščine pa

še nikdar nisem rabila« Krasen odgovor!

2) Kako informirajo tuje! Na Koroškem je vse polno letoviščarjev iz večjih mest in tudi iz Nemčije. Mlad Nemec mi je rekel: »Kajne vindiš je težak jezik? Kajne vindiš je podoben slovenskemu?« Nemci iz nemških pokrajin le slabo razlikujejo med slovenskimi jeziki. Če Nemec sliši govoriti slovensko ali kak drugi slovanski jezik, je to za njega »slawisch« - slovansko. Res je, da ne razume ničesar, vendar pa je škandalozno, da na tak način informirajo tuje! Vindiš je podobno slovenskemu. A, kaj je resnica? Resnica je, da vindiš jezika sploh ni! Vindiš je to je star nemški izraz za slovensko in za slovansko sloh. V novem času pa so iz nacionalističnih razlogov, da bi zabili klin med koroško in izvenkoroško Slovenec, iznašli teorijo o »vindišarji« in o »vindiš« jeziku. A to je goljufija. Koroški Slovenci so Slovenci in ne »vindišarji!« Njihova govorica je pristna slovenska govorica! Tega pa se moramo vsi Slovenci zavedati!

3) Slovenski duhovnik je pripovedoval: »Bil sem prestavljen iz Roža v ozemlje podjunskega narečja. Z menoj je prišla za pomoč štiri priletni kuharici dekle iz Roža, še staraka. Nekoč ji rečem v šoli: »Vzemi mavho ven!« Dekle privleče šolsko torbo izpod klopi, vsi otroci pa v gromozanski smeh! Tako smešen se jim je zdel izraz »mavha«. Rožan pravi »Mavha«, Podjuncan pa torba. Vendar pa sta oba izraza pristno slovenska.

Umetni ognji danes in nekoč

Ko smo v soboto 25. avgusta lahko gledali nad pol drugo uro dolgo bleščeče ognje, rakete vseh barv in podobne čarovnije, sem se spomnil na predstave umetnikov ognjev, s katerimi je ruska carica Elizabeta Petrova zabavala svoje podanike. Opis teh predstav na prostem lahko zasledimo tudi v nekaterih zgodovinskih knjigah.

Ogenj so znali »barvati« najprej v stari Kitajski in Indiji. »Barvanje« je bilo zelo izvirno - zahtevalo je od mojstrov spretnosti, iznajdljivosti, gibčnost in celo zvinit. Takšni so bili torej mojstri za »barvanje« ognja pravcati čarodeji in čarovniki.

Z raznobarnimi ognjemiti so lepšali verske svečanosti. Ze pred tisoč leti so v Indiji uporabljali rumene, zelene in rdeče ognje za signalizacijo na morju. To je bila prva praktična uporaba »barvanega ognja«.

Toda pogledimo si opis ruskih umetnih ognjev, ki ga najdemo v poljudno-znanstveni knjižici Ivana Nečejeva.

OGNJI ZA ZABAVO IN OČE RUSKE ZNANOSTI

Hladno petrograjsko jutro. Cas - sredina 18. stoletja, leta vladanja Elizabete Petrovne.

Na Nevskem nabrežju, nasproti poslopja Akademije znanosti, tolčejo kladiva, pojo žage, žvižgajo skoble. Pa ne grade morda laboratorijev za tedanje ruske akademike s tujimi priimki in tujimi imeni? Tesarji sekajo gozd, zblijajo deske, gradijo veliki kanski splav. Nanj pritrjujejo velike police, kolesa, lestve, mostove.

Nato ga krasijo v venci cvetja, papirnimi lampijončki, po njem pa razpostavljajo lepo oblečene lutke. Nekatere lutke so velike kakor človek. Druge so spet velike kakor prebivalci pravilne baje-slovne dežele Hiperboreje.

Z zlatom tkane atlasne in baržunaste zavese in dekoracije kažejo gozdičke, zelene griče, pobočja hribov, zoreča polja in nebes, ki po njem plovejo oblaki.

Popoldne so se k bregovom Neve začele stekati množice ljudstva. Proti večeru so splav spustili v vodo. Ko pa je padel mraz, se je na splavu začela veličastna ognjemetna predstava. Kaskade raznobarnih ognjev so se dvigale v zrak, slepile gledalce in jih presenečale s svojo brezmejno raznolikostjo.

Sredi pozorišča-splava je bilo navadno

namešeno velikansko »kitajsko kolo«, podobno velikanskemu soncu, ki se je vrtilo in pršilo raznobarne iskre na vse strani. Kolo je delalo nekakšno sijajno avreolo okoli ogromne podobne boginje, ki so bile pred njenimi nogami razpostavljene lutke. Na krajeh splava so iz ognjenih fontan visoko v nebo vzletavali snopi zelenih in vijoličnih ognjev.

Z oblakov, tkanih z zlatom, so se spuščale rumene ognjene »čebele«. Njim naproti so se z zelenih polj dvigali rdeči in modri »žerjavci«. Gorele so »rimske sveče« in metale kvišku barvaste zvezde. Sem pa tja so na vse strani švigale »kake«.

Razkošne predstave, ki je bil v njih ogenj poglaviti igravec, so trajale več ur. Zrak je bil gost in težak od vonja zgorlega žvepla in solitra. Oblaki smodu in dima so pokrivali vse mesto. Toda množica, ki je posegla na bregovih Neve, ni tega opazila, ker je obudovala skrivnostne ognje. »Kitajsko kolesa«, »žerjavci«, bengalski ognji, ki so jih že v pradedni ustvarili kitajski in indijski čarodeji, so ostali skrivnost kaste magijev. Pirotehnik, ki je delal zmesi za ognjemete, je vedel, da je tehnika pripravljanja tega razkošnega ognjemetnega prizora prav preprosta. S svojimi pomočniki je polnil cevke iz lepene in papirja z gorljivo zmesjo, s solitrom, z žepom. Veličastni raznobarni ognji so nastajali prav preprosto. Če je pirotehnik dodal žveplu in solitru soli, navadne kuhinjske soli, je bil ognjemet rumene barve. Kalcijeve soli so barvale ogenj rdeče. Od »gorskega« zelenila ali malahita je pozelenel. Barijeve soli so ga popolnoma pozelenile. Z mešanjem zmesi z dodatki so pirotehnik dobivali oranžne, vijoličaste modrikaste ognje...

Razen pirotehnikov, ki so poznali skrivnost barvnega ognja, je bil v množici pogosto še neki človek, ki zanj ta pravilni vilinski svet ni pomenil nikake skrivnosti. Ta človek je bil plečat in visoke rasti. Nosil je lasuljo, atlasni suknjič z zlatimi obšivi, bažunaste hlače do kolen, nogavice in copate z zaponkami. Oglati gubi, glasen, včasih oster govor, nenavdno vedenje, so ga ločili iz množice plemičev in služinčadi. Toda tega človeka ni bilo samo jasno razločiti iz pisane praznične množice. Genialen um in krepek karakter sta odlikovala to izvirno podobo vse elizabetske Rusije. Širokoplečati človek v suknjiču in z lasuljo je bil »oče ruske znanosti«, sin kmeta in trgovca z ribami, Mihael Vasiljevič Lomonosov.

Lomonosov ni bil navaden gledalec. Po Elizabetinem naročilu je imel nalogo, da sestavi načrt svečanosti, da si izmisti domislne motive alegorije, da napravi načrt za dekoracije in da razadnje celo piše za predstavo stih. Prvi ruski kemik je bil hkrati tudi eden izmed začetnikov domovinskega pesništva.

ŠOLSKE VESTI

Ravnateljstvo Državnega trgovskega tehničnega zavoda v Trstu, ulica Caravaggio 4 sporoča, da se bodo popravni izpiti začeli v ponedeljek 3. septembra 1962 po razporedu, ki je objavljen na oglasni deski zavoda.

Uspesoblenostni popravni izpiti bodo začeli 14. septembra ob 8.30 s pismeno nalogo iz italijanščine.

Vpisovanja za šolsko leto 1962/63 trajajo do vključno 15. septembra. Prošnje sprejema tajništvo zavoda vsak dan od 10. do 12. ure.

Na drž. učiteljsko s slovenskim učnim jezikom v Trstu se bodo začeli VSTOPNI in POPRAVNI IZPITI dne 3. septembra ob 8.30.

Pismene skušnje za USPOSABLJE-NOSTNI IZPIT pa se začne dne 14. septembra ob 8.30.

Josip Stritar

TRŽAŠKI PREPIHI

Počitniške nevsčnosti

Ko sem bil še mule, brez pameti, kakor so me zmerjali bližnji in daljni sorodniki, je naša visoko cenjena družina zahajala na počitnice k očetovemu prijatelju geometru Bolfenu. Stric Bolfenk, kot nam je velikodušno dovojeval, da smo ga klicali je bil veletrgovec z lesom, prav tako kot naš oče.

Medtem ko smo se mi mladi zabavali in se igrali ob umetnem jezeru poleg lovske koč, sta oče in stric Bolfenk najraje debatirala na dolgo in široko o gospodarstvih problemih, ki so trli njuna podjetja. Spremenila sta svoje kratke počitnice v pogovore in tako praktično nadaljevala, počitniško življenje v ozračju konferenc in sej. Naša, ali bolje očetova družba »Drvoprodame« je nastala v kaj zapletenih in nič kaj jasnih pogojih. Moj oče in njegov družabnik, ki je živel na oni strani meje sta se sporazumela za skupno podjetje. Zasebna iniciativa je še enkrat pokazala svoje velike prednosti in družba se je vpeljala. Moram reči, da smo v tistih časih živeli kot gospodje. Ni nam manjkalo ničesar, to pa predvsem po zaslugi očetovega družabnika, ki je po legalnih in največkrat ilegalnih poteh dovažal surovino, ki jo je potem oče z velikimi zaluzi prodal. Toda prijateljske vezi med voditeljema »Drvoprodame« so se polagoma začele krhati. Družabniku Janezu z one strani meje se je polagoma zdelo preneumno, da bi mujemu očetu dovojeval velike zasluške in to večkrat iz svojega žepa. Kupčije so bile namreč take, da je le malokdo kaj razumel, kako potekajo. Toda nikar si ne mislite, da je bil moj

oče neumnež. Ze pred časom je spoznal, od kod piha veter in kako se bo vse končalo. Začel se je dobrikati stricu Bolfenu in mu predlagal, da mu »prodaj« kupce, če mu v zameno zagotovi dobro mesto v njegovem lesnem podjetju »Drvokupujem«. Stric Bolfenk se je najprej nekaj časa upiral zaradi lepšega, vendar pa je končno pristal.

Kot je moj oče predvideval se je tudi zgodila. Nekega dne so se pošiljke lesa iz one strani meje ustavile. Bilo je prav v času počitnic in tedaj je moj oče predlagal stricu Bolfenu, naj zaključita pogodbo. Rečeno storjeno.

Toda čez nekaj mesecev so se začele komplikacije. Moj oče je sedel v ravnateljski sobi podjetja »Drvokupujem« in premišljeval, kaj vse si bo nakupil s trinajsto plačo. Tedaj pridivja v sobo stric Bolfenk, ki ga začne zmerjati, da ga je osleparil. Odjemavci »Drvoprodame« so si namreč svobodno izbrali med podjetjem strica Bolfena in ostalimi podobnimi lesnimi podjetji. Stric Bolfenk je divjal, razbijal in grozil z vsem mogočim. Moj oče, kot pravi demokrat pa ni strmel nad ugovori. »Ali smo, ali nismo v svobodnem svetu! Jaz nisem diktator, da bi svojim bivšim odjemavcem lahko zapovedal, naj nadalje kupujejo samo pri tebi! Sram te bodi! Fej!«

Oba možaka sta se še nadalje precej časa kregala in prepirala. Vsakdo je hotel imeti prav. V mojem srcu pa je ostala sumnja in tudi sam nisem vedel komu naj verjamem, Hamletski dvom me je pripravljal, da sem shujšal za več kilogramov, kolikor bi lahko prenesla moja že tako in tako šibka konstitucija. Zdravniki mi niso znali pomagati, po dolgem času pa se mi je posrečilo najti padarja, ki mi je svetoval naj dnevno spijem liter črnega piva in pri tem berem dnevno časopise. Učinek je bil presenetljiv. Po dveh dneh, ko sem bral v časopisu, da je poslanec Vidali preživel počitnice skupno s tovarišem Paccom in Marijo Bernetičevno v Jugoslaviji sem pridobil na teži. Dvome je zapustil, slična Vidalijeva dogodivščina pa me je prepričala, da ni imel prav niti m. j. oče in niti stric Bolfenk.

Nočem še naprej dražiti vašo radovednost. Z Vidaliem je bilo v Jugoslaviji takele. Komunistični poslanec je imel v Jugoslaviji važne razgovore s predstavnicami Titovega režima. Zvedelo se je, da je Vidali zelo hudo zaradi načina, kako je prišlo do razpustitve NSZ. Pravijo, da se je Vidali skliceval na neki sestanek, ki naj bi se v preteklosti vršil med KPI in jugoslovanskimi komunisti. Na tem sestanku, naj bi določili, da se bo še pred jezenskimi občinskimi volitvami NSK preukrenila v KPI in da ne bodo dali članstvu na izbiro vpis v KPI ali PSI. Z jugoslovanske strani se ne strinjajo s tem tolačenjem in zagotavljajo, da je prav delovanje tržaške federacije KPI krivo, če se mnogi nekdanji člani NSZ nečesto vpišajo v komunistično partijo. Vidali bi si za vsako ceno rad pridobil slovenske glasove, da bi postal »edin« zagovornik slovenskih pravic.

Vam je sedaj jasno, zakaj ni imel prav niti moj oče in niti stric Bolfenk? Ne? - Zato, ker nima prav Zveza komunistov Jugoslavije, da postavlja člane bivše NSZ pred izbiro KPI ali PSI. Nima pa prav niti Vidali, ker komunisti ne bodo nikdar mogli postati »edin« zagovorniki slovenskih pravic.

Pepi Grinta ml.

Ali si že poravnal naročnino?

Odgovorni urednik: Prof. IVAN RUDOLF

Tiskarna Adria: d. d. v Trstu

D A R O V I

V počastitev spomina pok. I. Mahniča daruje družina Srebotnjak 5000 Lir za SDD: v počastitev spomina pokojnega I. Mahniča daruje I. Marc 1000 Lir za SDD: Trampuz Ludvik daruje Lit. 1000 za SDD.

Prisrčna hvala!

MALI OGLASI

Sivilja (tudi mlajša), ki želi delati v Trstu, bi pri nas našla dom. Za podrobnejše informacije se je treba obrniti (lahko tudi pisмено) na tale naslov: Iver - ul. Torrebianca 18 - telef. 27-0464

Uredništvo in uprava: Trst, ul. Machiavelli 22-II. - tel. 3-62-75
Dopisi za uredništvo: ulica S. Anastasio 1/c - Tel. 23-039
Goriško uredništvo: Gorica, Riva Piazzutta 18-I.
CENA: posamezna številka L 30.-
Naročnina: mesečno L 50.- — letno L 600.-
Za inozemstvo: mesečno L 90.- — letno L 1000.-
Poštni čekovni račun: Trst št. 11-7223

PIKIN JOŽEK

(Nadaljevanje s 3. str.)

je sedel strašni škrlavski župan. Jaz mu prigovarjam in prigovarjam, naj se nič ne boji. Vse ni nič pomagalo. Nato pa grem in začnem obdelovati samega župana. Dobrikam se mu, kakor gre takemu možu, in mu prigovarjam, naj bo pameten in dovolj, da se poje tista prepovedana pesem. Levstik pa mi je pomagal. Dolgo se je moč krčil in branil pa grozil se je: »Ko bi v pest dobil tistega, ki mi zveržil to neslanost, kar kosti bi mu zdrobil!« Ko bi bil vedel, da tisti hudodelnik sedi poleg njega, lepo govori z njim pa se mu smeje na skrivnem. Nazadnje se je vse mu omizju posrečilo, da se omeči svoje in je dal, čeprav mrmraje in godrnja, svoje privoljenje. Pesem se je pela, nam vsem na veliko veselje.

V tistem času je Pikin Jožek imel kakih šestdeset let, pa stopi neki večer pred ogledalo, ki je viselo na steni. Ogleduje se in ogleduje pa začne javkati in tožiti: »Oj Pikin Jožek, Pikin Jožek, kako si bil ti nekdan lep!« Pa se mu solze udero po onih še zmeraj rdečih licih, kakor bob debele. Nato se naglo obrne in usta nabere na smeh, tako nekako čudno, kakor je znal samo on. Pri njem se ni nikoli

prav vedelo, kaj je resnica, kaj šala. Jok in smeh je imel v enem mehu. »Pol smeha, pol joka.« To je bila nekaka posebnost njegova.

Jaz sem ga imel posebno rad, on pa mene. Kadar sem le mogel, sem bil v njegovi družbi. Na moje zdravje ga je izpil marsikateri kozareček. Saj ga pa je tudi zaslužil. Nekoč me je pa vendar imel pošteno za norca. Ko tako sediva kakor po navadi pri vinu, kar nasloni glavo na mizo pa začne vzdihovati in tožiti, da bi se skala omečila: »O joj, o joj, kako mi je hudo! Smrtne slabosti me obhajajo. Moja zadnja ura! Smrt, smrt!« Nato me pogleda tako mlo, da sem si moral misliti: Ne, to ne more biti šala. Ali vendar mu tudi nisem mogel prav verjeti, ker sem vedel, kako se zna pačiti in ljudi za nos voditi. Hitro grem in mu prinesem polič najboljšega ter mu ga nalijem poln kozarec, rekoč: »Nate pa pijte še enkrat, preden se ločite odtoč!« Mož, pogleda vince pa skoči kvišku in me začne objemati, da so mi kosti pokale: »Oj taki ljudje, taki ljudje, še mirno umreti ne puste ubogega siromaka!« Dokler so še take zlate duše na svetu, ga človek ne more zapustiti. »Pa zopet tiste debele solze!« Ljudje so pa gledali in strmeli, ker niso tako dobro kakor jaz poznali Pikinega Jožka.